

מרכבה ירוקה

אודות הסרט

זמן	47 דק'
מתאים לנושא	גיור, מיהו יהודי, שינוי, זהות
קהל יעד	תלמידי כיתה י'
אפשרויות לפעילות	ניתן לשלב בהוראת "מעגלי שייכות" בפרק על האח דניאל הנוגע בשאלות של מיהו יהודי או בפרק העוסק בתהליך הגיור.
תקציר	בסרט מתואר סיפורו של יאיר (סשה), בחור ישיבה דתי הפעיל בתנועת הנוער "בני עקיבא" ומאורס לחברתו דפנה, בת למשפחה דתית. הסרט מתחיל בנקודה שבה יאיר מגלה שאמו (שנפטרה בצעירותו ברוסיה) לא הייתה יהודיה. גילוי זה מוביל אותו לבלבול רב ולמסע בין עולמו הנוכחי כאדם דתי שומר מצוות, לבין מפגש מחודש עם הרקע הרוסי שלו, לרבות חידוש הקשר עם אביו וחבריו מן העבר. יאיר נקרע בין שני העולמות ומבולבל לגבי זהותו. במהלך הסרט עולות שאלות רבות בנוגע למורכבות של הגדרת הזהות (מי קובע מי אני? אני? מעשיי? הסביבה? עברי?), ולשינויים המתרחשים בזהותו האישית של אדם, אם בגלל עברו ואם בגלל בחירות שלו בהווה.

משימת צפייה

- במהלך הצפייה בסרט בקשו מהתלמידים לנסות לאתר הפכים הנוכחים בסרט (למשל: יהודי/גוי, ישראלים/עולים, ירושלים/תל-אביב, ים/מקווה, דפנה/יוליה, אבא של דפנה/אבא של יאיר, סשה/יאיר, קידוש/מסיבה של צעירים עולים).

לאחר הצפייה

- בקשו מהתלמידים לציין צמידים של הפכים שאליהם שמו לב. כדאי להתעכב על הניגוד שבין הים למקווה. זהו סמל בעל משמעות רבה בסרט.

שאלות לדין:

- עם גילוי הסוד על עברו, יאיר בוחר לנוסע לתל אביב ולא להיפגש עם דפנה ומשפחתה. מדוע, לדעתכם, יאיר לא סיפר לדפנה את מה שגילה?
- בהמשך הסרט, דפנה נפגשת עם אביו של יאיר ומגלה דברים על עברו. מדוע, לדעתכם, לא סיפר לה פרטים אלו? ממה חשש? האם חששות אלה היו מוצדקים?
- אביו של יאיר מגיב בכעס כאשר יאיר תוהה לגבי זהותה היהודית של אמו. מדוע, לדעתכם, הוא מגיב כך? ממה נובע הכעס שלו על הממסד הרבני?
- גם יאיר חווה כעס כלפי מבחני הגיור שהוא צריך לעבור ברבנות. מדוע? ממש לפני הטבילה הוא מציב בפני הרבנים שאלה לגבי הנשמה שלו – מה דעתכם על שאלה זו? האם הטבילה אכן מחוללת שינוי פנימי באדם? מה משמעות הטבילה בעיניכם?
- בדקה ה-25 בסרט יאיר חושף בפני דפנה את סודו אודות אמו ומראה לה את השרשרת של סבתו עם הצלב. ניתן לעצור ברגע זה את הסרט ולשאל את התלמידים: כיצד, לדעתכם, תגיב דפנה? כיצד אתם הייתם מגיבים במצב כזה?
- על מה יאיר ויתר כשהחליט להשתלב באופן מוחלט בחברה הישראלית-דתית? האם יש אפשרות לשלב בין שני העולמות של יאיר-סשה?
- נניח שהתסריטאי של הסרט היה משנה את התסריט וכך היה נראה הסרט: יאיר מקבל את החבילה מדודתו. הוא פותח אותה ומוצא את הצלב. הוא לוקח את הצלב ומשליך אותו לפח האשפה. האם לדעתכם הוא היה יהודי? (מבחינתו הוא יהודי שומר מצוות, הסביבה אינה יודעת על הצלב). מהי היהדות על פי תיאור זה?
- תסריט אחר: יאיר מגיע לטבילה במקווה. הדיאלוג שבסרט קיים כפי שהוא ("מה קורה לנשמה הישנה שלי?"). בניגוד לסרט, הוא טובל בכל זאת, אך יודע שהוא עושה שקר בנפשו. האם לדעתכם הוא יהודי?
- בסופו של דבר הסרט מסתיים בתל-אביב (ולא בירושלים), בים (ולא במקווה). מה המשמעות של עובדות אלו? האם לדעתכם בסופה של הטבילה בים יאיר יהודי? (למרות שנציגי הרבנות אינם עדים לטקס).
- כדאי להתעכב על המשפט של יוליה (שבעקבותיו יאיר חוזר לדפנה): "לפעמים צריך להתרחק בשביל לחזור לעצמך". מה המשמעות שלו? כיצד משפט זה קשור לצמדי ההפכים (יהודי/גוי, יאיר/סשה, ירושלים/תל-אביב).

- אם התלמידים למדו את סיפורו של האח דניאל – מה משותף בין שני הסיפורים ומה שונה בין שני הסיפורים? מהי ההגדרה של הזהות היהודית על פי כל סיפור? איזו הגדרה אתם מקבלים?

דף מקורות לסרט: מרכבה ירוקה

1. תלמוד בבלי, יבמות מז ע"א

גר שבא להתגייר בזמן הזה, אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר? אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים, דחופים, סחופים ומטורפין, ויסורין באין עליהם? [עם ישראל בגלות ויסורים קשים עוברים עלין] אם אומר: יודע אני ואיני כדאי [למרות הקשיים אני מעוניין להתגייר], מקבלין אותו מיד. ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ומודיעין אותו עוון לקט שכחה ופאה ומעשר עני [מצוות חברתיות הדואגות לקיומו של העני]. ומודיעין אותו עונשן של מצות, אומרים לו: הוי יודע, שעד שלא באת למדה זו, [עד שלא התגיירת] אכלת חלב אי אתה עונש כרת [כרת- עונש חמור ביותר. המשמעות של עונש זה שנויה במחלוקת], חללת שבת אי אתה עונש סקילה [על פי התורה יהודי שמחלל שבת צפוי לעונש מוות בסקילה] ועכשיו, אכלת חלב עונש כרת, חללת שבת עונש סקילה. [לאחר הגיור הגר צפוי לכל העונשים המפורטים בתורה במידה ויעבור על המצוות] וכשם שמודיעין אותו עונשן של מצות, כך מודיעין אותו מתן שכרן, אומרים לו: הוי יודע, שהעולם הבא אינו עשוי אלא לצדיקים.

- מהם שלבי הגיור שמתאר התלמוד?
- מדוע לדעתכם יש להציג בפני הגר את הקושי שבקיום היהודי?
- השוו את נסיבות הגיור התלמודי לנסיבות הגיור של יאיר-סשה, גיבור הסרט "מרכבה ירוקה" בימינו? במה הדברים דומים והיכן הם נבדלים?

2. מדרש תנחומא, לך לך פרק ו'

אמר רבי שמעון בן לקיש: חביב הגר לפני הקב"ה מן אותן אוכלוסין שעמדו על הר סיני. למה? שכל אותן אוכלוסין אילולי שראו הקולות והלפידים וברקים וההרים רועשים וקול שופרות לא קבלו עליהם מלכות שמים, וזה לא ראה אחד מכולם ובא ומשלים עצמו להקב"ה וקבל עליו עול מלכות שמים. יש חביב מזה?

- מדוע לפי המדרש הגר חביב לפני הקב"ה יותר מאחר?
- האם הגר חביב גם בפני החברה?
- השוו את המקור ליחס הסביבה לגר כפי שעולה מהסרט "מרכבה ירוקה".

3. מגילת רות, פרק א

וְיִהי בַיּוֹם שֶׁפֶט הַשְּׁפָטִים וַיְהי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לְגוֹר בְּשָׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו. ב וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְעֻמִי וְשֵׁם שְׁנֵי-בָנָיו מְחִלּוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרַתִּים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי-מוֹאָב וַיְהִי-שָׁם. ג וַיָּמַת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נְעֻמִי וַתִּשָּׂאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ. ד וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֵאֲבוֹת שֵׁם הָאֶחָת עֵרְפָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית רות וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים. ה וַיָּמָתוּ גַם-שְׁנֵיהֶם מְחִלּוֹן וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׂאֵר הָאִשָּׁה מִשְׁנֵי יְלִדֶיהָ וּמְאִישָׁהּ. ו וַתָּקָם הִיא וְכִלְתִּיהָ וַתֵּשֶׁב מִשְׂדֵי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בְּשָׂדֶה מוֹאָב כִּי-פָקַד הַשֵּׁם אֶת-עַמּוֹ לְתֵת לָהֶם לֶחֶם. ז וַתֵּצֵא מִן-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה-שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כְלוֹתֶיהָ עִמָּה וַתֵּלְכֶנָּה בְּדֶרֶךְ לְשׁוּב אֶל-אֶרֶץ יְהוּדָה. ח וַתֹּאמֶר נְעֻמִי לְשְׁתֵּי כְלוֹתֶיהָ לִכְנֹה שְׁבֹנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה יַעֲשֶׂה (יַעֲשֶׂה) הַשֵּׁם עִמָּכֶם חֹסֵד כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם-הַמֵּתִים וְעַמְדִּי. ט יִתְּנֶהשֵׁם לָכֶם וּמִצָּאָן מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁה וַתִּשְׁק לָהֶן וַתִּשְׂאֲנָה קוֹלָן וַתְּבַכְיֶנָּה. י וַתֹּאמְרָנָה-לָּהּ כִּי-אֶתְּךָ נָשׁוּב לְעַמְּךָ. יא וַתֹּאמֶר נְעֻמִי שְׁבֹנָה בְּנֹתִי לָמָּה תֵּלְכֶנָּה עִמִּי הָעוֹד-לִי בָנִים בְּמַעִי וְהִיוּ לָכֶם לְאֲנָשִׁים. יב שְׁבֹנָה בְּנֹתִי לֵכְן כִּי זָקַנְתִּי מֵהַיּוֹת לְאִישׁ כִּי אִמְרָתִי יֵשׁ-לִי תִקְוָה גַם הַיּוֹת הַלַּיְלָה לְאִישׁ וְגַם יְלִדְתִּי בָנִים. יג הֲלֵהֶן תִּשְׁבְּרָנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ הֲלֵהֶן תַּעֲגֶנָּה לְבִלְתִּי הָיוֹת לְאִישׁ אֵל בְּנֹתִי כִי-מֵר-לִי מְאֹד מִכֶּם כִּי-יֵצְאָה בִּי יַד-ה'. יד וַתִּשְׂנֶנָּה קוֹלָן וַתְּבַכְיֶנָּה עוֹד וַתִּשְׁק עֵרְפָה לְחַמּוֹתֶיהָ וְרוֹת דָּבְקָה בָּהּ. טו וַתֹּאמֶר הִנֵּה שְׁבָה יְבַמְתְּךָ אֶל-עַמָּה וְאֶל-אֱלֹהֶיהָ שׁוּבִי אַחֲרַי יְבַמְתְּךָ. טז וַתֹּאמֶר רות אֶל-תַּפְּגְעִי-בִּי לְעֶזְבְּךָ לְשׁוּב מֵאַחֲרַיךָ כִּי אֶל-אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלַיךְ וּבְאֲשֶׁר תֵּלִינִי אֵלָיִן עִמָּךְ עִמִּי וְאֱלֹהֶיךָ אֱלֹהֵי. יז בְּאֲשֶׁר תִּמּוֹתִי אִמּוֹת וְשֵׁם אֶקְבֹּר כֹּה יַעֲשֶׂה הַשֵּׁם לִי וְכֹה יוֹסִיף כִּי הַמּוֹת יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ. יח וַתֵּרָא כִּי-מִתְאַמְּצָת הִיא לְלַכֵּת אֶתָּה וַתַּחֲדֵל לְדַבֵּר אֵלָיָהּ. יט וַתֵּלְכֶנָּה שְׁתֵּיהֶם עַד-בוֹאָנָה בֵּית לֶחֶם וַיְהִי כְּבוֹאָנָה בֵּית לֶחֶם וַתֵּהֶם כָּל-הָעִיר עָלֵיהֶן וַתֹּאמְרָנָה הַזֹּאת נְעֻמִי. כ וַתֹּאמֶר אֵלָיֶהן אֶל-תִּקְרָאנָה לִּי נְעֻמִי קְרָאָן לִּי מְרָא כִּי-הִמֵּר שְׂדֵי לִי מְאֹד. כא אֲנִי מְלֹאָה הַלְכָתִי וְרִיקָם הִשִּׁיבֵנִי הַשֵּׁם לָמָּה תִּקְרָאנָה לִּי נְעֻמִי וְהַשֵּׁם עָנָה בִּי וְשְׂדֵי הָרַע לִּי. כב וַתֵּשֶׁב נְעֻמִי וְרוֹת הַמוֹאָבִיָּה כְּלֹתָהּ עִמָּה הַשְּׁבָה מִשְׂדֵי מוֹאָב וְהָמָּה בָּאוּ בֵּית לֶחֶם בְּתַחֲלַת קִצְרֵי שְׁעָרִים. ..

- "עמך עמי ואלוהיך אלוהי" -מדוע הצהרה זו של רות נחשבת כגיור ?
- חז"ל למדו הלכות רבות מסיפורה של רות. האם רות הייתה עוברת את תהליך הגיור כפי שעולה מהסרט "מרכבה ירוקה"?

משימה חווייתית:

- כתבו והמחיזו שיחה של שני המתגיירים: רות וסשה . מה מניעיהם להתגייר? מהם הקשיים שעומדים בפניהם? יחס סביבה? ממסד הרבני?

משימת סיכום:

- בדקו - מהו הליך הגיור המותר כיום במדינת ישראל?
- אילו הליכי גיור מתקיימים בקהילות יהודיות ברחבי העולם?
- אם הליך הגיור היה תלוי רק בכסף/ – כיצד הוא היה נראה לעומת הנהוג היום בישראל?